

Nevin Özkan

DINO BUZZATI - YAŞAMI VE SANATI

Dino Buzzati (1906-1972) çağımız İtalyan Edebiyatı dünyasına damgasını vuran yazarlardandır. Roman yazarlığının yanı sıra gazetecilik, redaktörlük, öykü ve şiir yazarlığı da yapmış, özellikle öykü dalında çok sayıda yapıt vermiştir. Başyapıtı olan ve Türkçeye de çevrilen "Il Deserto Dei Tartari" (Tatar Çölü) 1940'da yayımlanmıştır. Çizim, tarih, şiir ve müzik öğelerinin birarada kullanılmasıyla oluşan "Poema a Fumetti" (Çizgi-Roman Şiir) (1969), "Le Storie Dipinte" (Resmedilmiş Öyküler) (1958) ve "I Miracoli Di Val Morel" (Val Morel'in Mucizeleri) (1971) ilginç yapıtlarındandır.

Olası metafizik gerçekleri çağrıştıran, huzursuz edici alegoriler, gerçeküstü hareket noktaları, bilim-kurgu buluşlar, kronik ya da kronik havası veren hayal ürünü veriler yapıtlarının temelini oluşturur. Yapıtlarında sihirli bir atmosfer hissedilir, kaderin yarattığı çelişkili durumlar karşısında duyulan iç sıkıntısı yansıtılır. Duyarlı ve kuşkucu bir aydın olan Buzzati, korkularını geliştirir, bunları anlatım kalıplarına ve görsel kalıplara döker. Bu kalıplar içinde ortaya konan fantastik olaylar küçük burjuva dünyanın gerçeklerinden kaçış olasılığı oluşturur. Çoğu kez Buzzati'nin romanlarındaki masalsi motifler gerçek masallardan alınmadır. Bu motifler yazarın Kuzey Avrupa'ya özgü ya da tam anlamıyla "gotik" bir zevkin izlerini taşıyan kültüründen kaynaklanır. Özellikle "Tatar Çölü" adlı yapıttan itibaren Buzzati'nin masal dünyasına duyduğu ilgi giderek derinleşir ve bu yönüyle yazar Poe ve Kafka'ya benzetilir. Coşku ile yaklaştığı Kafka'ya olan ilgisi 1940'da yayımlanan "Tatar Çölü"nde hissedilir: 1942'de yayımlanan "Sette Mesageri" (Yedi Haberci) ile daha da belirginleşir. Kafka'nın dünyasında kişi çevresindekileri, hatta gözünün önünde duranı bile göremez. Zaten görebilse sorunlarının çözümünü de bulabilecektir. İnsan insanı anlayamaz. Felsefi öğelerin ağır bastığı Kafka'nın dünyasına karşın Buzzati'nin dünyası daha şiirseldir. Buzzati yapıtlarında doğadan çok yararlanır. Ancak bu insana üvey

ana gibi yaklaşan bir doğadır. Buzzati karamsardır ve onun ele aldığı sorunlarda çözüm yoktur: İnsan adeta ilk günahın bedelini ödemek zorundadır. Buzzati'nin tüm yapıtlarında rastlanılan dünya, şaşırtıcı sonuçlar doğurabilecek gerçekçi imajlarla bezenmiştir. Bu dünyada "absürd", en güncel konulardan en kurgu-bilim yaratıya dek geniş bir yer tutar.

Bazı eleştirmenlere göre yazarın sanat çalışmaları iki dönemde incelenebilir. 1960'da yazdığı "Il Grande Ritratto" (Büyük Portre)'den itibaren masalsi nordik öğelerden uzaklaşan, varoluşa ilişkin daha tinsel bir saplantının algılandığı ikinci dönem başlar. İlk dönem yapıtları eleştirmenlerce daha başarılı bulunur. Eleştirmen Cecchi'ye göre ikinci dönem yapıtlarında düşgücünün etkisi azalmış, gerçeğe daha yaklaşmıştır. Buzzati kuşkusuz döneminin en korkusuz İtalyan öykü yazarlarından, çünkü doğaüstü ve kozmik olayların yol açtığı paniği ve korkuyu dile getirir. Bu işlevi günümüz basınının isteğine uygun olarak, yani öykü biçiminde gerçekleştirir.

Dino Buzzati kültürlü ve düşünen bir yazar olmaktan çok içgüdüsel ve fevri kişiliği ile ön plana çıkar. Nasıl ki Jules Verne için mühendislik ve denizaltı konuları ilginç olmuşsa, Buzzati'nin dünyasının odak noktasını uçan daireler, füzeler, robotlar oluşturur. Yapıtlarının temelini oluşturan casusluk, hapis, yargılama gibi konular aslında gazetelerin birinci sayfasında sürekli yer alan haberlerdir. Konular, dehşet duygusu ağır basmayacak biçimde, etkiler azaltılarak ve bilgece okuyucuya sunulur. Yapıtlarının temel ögesini oluşturan ve olayların ardında yatan dehşet duygusunu yazınsal öğeler ve konudışı malzemelerle karıştırmayarak liriği çağrıştıran yorumlarla yumuşatmaz, sanki saf bir hayal oyunu oynuyormuşcasına bu duyguyu en yalın biçimde okuyucuya aktarmak ister.

Yapıtlarındaki mekanlar hayal ürünüdür: Kişiler bazen operet kahramanlarını anımsatır. Tüm bunlara karşın tedirginlik duygusunun, endişe ve korkunun öykülerde yoğun biçimde var olduğu söylenemez.

Buzzati için temel sorun, gizemli durumların yaratılması ve okuyucuya sunulmasıdır. Ancak yazardan bu gizemin yorumu ya da lirik anlamda yüceltilmesi istenmemelidir. O, semboller bulup ortaya çıkarmak ve okuyucuya sunmakla yetinir. İlk dönem yapıtlarında çok gergin bir ortamdan yola çıkar. 1949'da yayımlanan "Paura Alla Scala" (Scala'da Duyulan Korku) ile yapıtlar ton değişikliğine uğramış, belki de bazı hayal öğelerinin ortadan kaybolmasıyla olaylar giderek daha doğal biçimde ortaya çıkmışlardır.

"Il Mantello" (Pelerin) öyküsünün de yer aldığı "La Boutique Del Mistero" (Gizem Butiği) derlemesi (1968), yazarın o zamana dek yazdıklarını aşabilme

Littera

arzusunu taşır. Sıkıntı, yenik düşme, ölüm, mezarlık varsayımlar, rüya ve anılar bu öykü derlemesinin ana temalarıdır. Nesnelere görünüşteki sıradanlığının ardındaki gizem ve gerçeküstüne duyulan çekim yazar için önemlidir. Bu öykülerde gizem iki şekilde ortaya çıkar: Durumun bütünlüğüyle hayal ürünü olduğu saf yaratı ya da fantastik yaratı. İkinci durumda gizem keşfedilerek, yorumlanabilecek bir anlama sahiptir ve tutarlı, belirli bir işlevi vardır. Ancak Buzzati'nin gizem temasını, gizem ve gerçek arasındaki ilişki gözönünde tutularak, başka biçimde sınıflandırmak da olasıdır. Buzzati'nin bazı öyküleri olayın ardında ne olduğunu hemen açıklar, bazıları ise bilinçaltının dürtülerini ve genellikle itiraf edilmeyen duyguları doğal olarak niteleyerek işler. Başka bir grup yapıt çok sayıda imajın birbirini izlemesi yoluyla polemik başlatmayı amaçlar. Bazı yapıtlarda ise yalnızca bir oyun atmosferi yaratma arzusu vardır.

"Il Mantello" (Pelerin) öyküsünde önce tamamen somut ve normal görünen, ancak daha sonra doğa yasalarını çiğneyen bir görüntü söz konusudur. Burada verilmek istenen mesaj, sevgi ile güvenin, (duygusal) bağlılıkla saflığın yaşam ve ölüme ilişkin yasaları yıkabilecek güçte olduğudur.

Bu öykü derlemesinde Buzzati güncel dilde kullanılan sözcüklere geniş yer vermiştir. Dili süslü ve yapay değildir. Bu güncel dille yazar anlatım gücünü kanıtlar. Öyküler bütününde, kurgu ve çözüm oyunu içinde en alışılmadık sözcük bile çelişkili bir anlam kazanır. Gizem, hayal veya korku sembolüne dönüşür. Dino Buzzati, böylece, gerçeküstü durumlarda şaşırtıcı sonuçlara ulaşabilmek için karmaşık bir üslubun gerekmediğini gösterir. Neden-sonuç arasındaki mantık ilişkisi yıkılarak doğa yasalarına duyulan güven yok olduğunda, çözümeyle, en olanaksızla, "absürd"le yüzyüze kalındığında en sıradan sözcük bile gizemli bir anlam çağırabilir.

Kişi ve olayların dış görünüşlerinin altında yatan sürekli arayan Buzzati, 1900'lerin İtalyan Edebiyatı dünyasında önceleri beğeni görmemiş ve yalnızlığa terk edilmiştir. Üslubu süslü olmaktan uzak olup, yapıtları belli bir mesaj taşıdığı için olsa gerek, İtalya'da ciddiye alınmamış, buna karşın Fransız eleştirmenlerin beğenisini kazanmıştır. İtalyan eleştirmenler Buzzati'nin yapıtlarını kronik ve masal arası bir konuma yerleştirerek "öykücükler" olarak nitelemiş, yazarın Kafka taklitçisi olduğunu öne sürmüşlerdir.

1965 yılına dek, birçok yapıtı yayımlanmış olmasına karşın, Buzzati'nin vermeyi amaçladığı mesajın üzerinde durulmamış, ancak ölümünden sonra

eleştirmenler onu yüzyılımızın İtalyan Edebiyatı dünyasında layık olduğu biçimde değerlendirebilmişlerdir. Bunun nedeni, yazarın tarih, ideoloji ve modern dünyanın mitlerinden gözle görülür biçimde kopuk olmasında, herhangi bir gruba ya da akıma bağlı olmayı reddetmesinde ve yapıtlarının antropolojik kökenine duyduğu ilgide aranabilir.

BİBLİYOGRAFYA

- BUZZATI, Dino, "La Boutique Del Mistero", Arnold Mondadori Ed., Milano, 1992.
- DEBENEDETTI, Giacomo, "Il Romanzo Del Novecento" Aldo Garzanti Ed., Milano, 1971.
- "La Nuova Enciclopedia Della Letteratura Garzanti", Garzanti Ed., Milano, 1985.
- "Storia Della Letteratura Italiana", Vol. IX, Garzanti Ed., Milano, 1969.
- Dizionario Della Letteratura Italiana Contemporanea", Vol. I, Movimenti Letterari-Scrittori, Vallecchi, Firenze, 1973.